

ЯКУЮ КРЫТЫКУ ЧАКАЛІ ПІСЬМЕННІКІ Ў САВЕЦКІЯ ЧАСЫ?

Пра што ў ЦК партыі дакладваў Максім Танк

Хто вінаваты ў тым, што няма добрых твораў у мастацкай літаратуры? Чаму час не нараджае сваіх Шамякіных і Макаёнкаў? Што перашкаджае наступальнаму, вертыкальнаму руху ў прозе і паэзіі? Чаму няма добрых кніг як асновы для кінадраматургіі?.. **Пытанні такога плана часцей носяць рытарычны характар. А часам знаходзяцца і адказы на іх. Як правіла, у фармаце пошуку вінаватых. Тады высвятляецца, што шмат у чым вінаватая і літаратурна-мастацкая крытыка. Ці хутчэй — яе адсутнасць...**

З сённяшнім часам усё зразумела. Выдавочна, іншага адказу, іншай пастаноўкі пытання і быць не можа. З тых прычын, што ўсё ніжэйшай становіцца планка крытычных рэцэнзій, што рэдкай з'явай сталі кніжныя навінкі не толькі ў галіне літаратурнай крытыкі, але і літаратурнааўтэнтаў таксама... Ды і ўвогуле ранейшага імпэту, ранейшых жаданняў займацца крытыкай не дужа відаць у пісьменніцкім асяроддзі. Уражанне, нібы такую «істоту» як крытыка часу, агульная сённяшняя атмосфера проста растружылі, звалі ўшчэнт...

Хацелася б да ўвагі чытачоў прывесці адзін дакумент, які «нарадзіўся» болей за паўвека таму — у канцылярыі ЦК Кампартыі Беларусі ён зарэгістраваны 25 лютага 1972 года... Назва: «Мерапрыемствы Саюза пісьменнікаў БССР па выкананню Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» ад 21 студзеня 1972 г.» Подпіс — старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Максім Танк. Дарэчы, пра што ішла гаворка ў партыйнай пастанове? У ёй адзначалася, што партыйныя камітэты, установы культуры, творчыя саюзы, органы друку накіроўваюць актыўныя намаганні для рэалізацыі рашэнняў XXIV з'езда пра павышэнне ўзроўню літаратурна-мастацкай крытыкі. Задачы крытыкі абмяркоўваліся на розных мерапрыемствах у творчых саюзях — на з'ездах, пленумах, сходах. Як адзначалася пасля ў розных справаздачах, у газетай і часопісах болей пачалі друкаваць змястоўных артыкулаў, «прасякнутых клопатам пра далейшае развіццё мастацтва сацыялістычнага рэалізму» (часопіс «Вопросы литературы»). У пастанове акрэслена звярталася ўвага на тое, што стан крытыкі пакуль што не адказвае ў поўнай меры патрабаванням, якія вызначаюцца ролю мастацкай культуры ў камуністычным будаўніцтве.

Трэба прыгадаць, які гэта быў час у гісторыі савецкай літаратуры... Паўсюль гримела слава Аляксандра Салжаніцына. Праз некаторы час адбудзецца яго ад'езд з Савецкага Саюза. На 1970 год творы апальнага пісьменніка былі выдадзены ў 28 краінах свету. Салжаніцыну прысуджана Нобелеўская прэмія ў галіне літаратуры. За мяжою выйшаў Збор твораў Аляксандра Ісаевіча ў шасці тамах. У чэрвені 1971 года ў Парыжы надрукаваны яго раман «Жнівень Чатырнаццаціга», у якім асабліва выявіліся прывадаўна-патрыятычныя погляды аўтара. Дарэчы, у 1971 годзе да чытача прыйшла і чарговая аповесць «парушальніка спакою» Васіля Быкава — «Абеліск». У 1971 годзе Алесь Адамовіч напісаў «Хатынскую аповесць». Праўда, «Дружба народов» надрукавала яе ў 1972-м — у дзвятых нумары...

І зусім невыпадковымі падаюцца словы, якія гучалі на Пятым з'ездзе Саюза пісьменнікаў СССР у 1971 годзе: «З асаблівай васт-

рынёю, як заўсёды, стаіць на павестцы дня нашага пісьменніцкага мастацтва пытанне пра ідэйна-мастацкую якасць вашых твораў, пра сапраўдную пісьменніцкую працу і сілу рэвалюцыйнай ідэалогіі!..»

У Пастанове ЦК за студзень 1972 года была звернута ўвага на недастаткова глыбокі аналіз працэсаў развіцця савецкай літаратуры і мастацтва, узаемаўзбагачэння і збліжэння культур сацыялістычных нацый. Многія артыкулы, агляды, рэцэнзіі, на погляд аўтара пастановы, адрозніваюцца невысокім філасофскім і эстэтычным узроў-

нем, сведчаць пра няздольнасць суаднесці з'явы мастацтва з жыццём. Да гэтага часу, падкрэслівалася ў выключна важным дакуменце, у крытыцы выяўляюцца прымірэнчае стаўленне да ідэйных і мастацкіх хібаў, суб'ектыўнасць, сярэбоўскія і групавыя прыхільнасці. Часам друкуюцца і такія матэрыялы, у якіх даецца непраўдзівая карціна гісторыі савецкага і дэрэвалюцыйнага мастацтва, прадумана ацэньваюцца асобныя мастакі і творы. Крытыка ўсё яшчэ недастаткова актыўная і паслядоўная ў сцвярджэнні рэвалюцыйных, гуманістычных ідэалаў мастацтва сацыялістычнага рэалізму, у выкрыцці рэакцыйнай сутнасці буржуазнай «масавай культуры» і дэкадэнцкіх плыняў, у барацьбе з рознага роду немарксісцкімі поглядамі на літаратуру і мастацтва, рэвізіянісцкімі эстэтычнымі канцэпцыямі. Гаварылася і пра тое, што партыйныя камітэты, міністэрствы і ведамствы, творчыя саюзы яшчэ не забяспечваюць патрэбнага кантролю за крытыка-бібліяграфічнай дзейнасцю падведмамасных органаў друку, выдавецтваў, адпаведных рэдакцый тэлебачання і радыё, слаба выкарыстоўваюць сродкі масавай інфармацыі для мэтанакіраванага ідэйна-эстэтычнага выхавання працоўных, для прапаганды найлепшых дасягненняў шматнацыянальнага савецкага мастацтва. У пастанове падкрэслена, што рэдакцыі шэрага газет і часопісаў не заўсёды патрабавальныя да ідэйна-тэарэтычнага ўзроўню крытычных артыкулаў.

...Максім Танк пачаў з галоўнага: «Наша родная Камуністычная партыя разглядае літаратурна-мастацкую крытыку як важны сродак далейшага развіцця савецкай многанациональнай культуры, павышэння ідэйна-мастацкага ўзроўню літаратуры і мастацтва, іх ролі ў камуністычным выхаванні мас».

І дакладвае пра тое, што ў ажыццяўленне Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» Саюз пісьменнікаў БССР правёў у лютым 1972 г. пленум праўлення СП БССР з парадкам дня: «Стан беларускай літаратурнай крытыкі». З дакладам выступіў намеснік старшыні праўлення СП БССР Іван Паўлавіч Мележ. Гутарка, выдавочна, адбылася грунтоўная, самая што ні ёсць сур'ёзная. Але ж мы пра ліст Максіма Танка і пра тое, што ён імкнуўся як найхутчэй далажыць у вышэйшую рэспубліканскую інстанцыю...

5. Лічыць ненармальным становішча, што ў рэдакцыі часопіса «Маладосць» адсутнічае аддзел крытыкі і бібліяграфіі. Абавязач рэдкалегію часопіса ўвайсці з хадайніцтвам у вышэйшыя інстанцыі аб устанавленні дзвюх штатных адзінак для гэтага аддзела: загадчыка і літсупрацоўніка.

6. Прасіць Дзяржаўны Камітэт СМ БССР па друку выдаваць штогадовы зборнік лепшых крытычных артыкулаў; перавыдаць у 5-ці тамах «Гісторыю беларускай літаратуры»; выпусціць у свет у адным томе «Гісторыю беларускай літаратурнай крытыкі». Планаваць выданне штогодніх калектыўных зборнікаў крытычных прац па важнейшых праблемах і пытаннях развіцця нашай літаратуры; шырэй практыкаваць выданне твораў лепшых беларускіх крытыкаў... Прапа-ноў даволі шмат, але, нават калі і браць у разлік пэўную запатрабаваную часам ідэалагічную стылістыку 1970-х, усе яны «па сутнасці». За кожнай з іх фактычна стаіць жывая справа...

І далей — з ліста Максіма Танка: «7. Пра-сіць Цэнтральны Камітэт КП Беларусі ўста-навіць Дзяржаўную прэмію БССР па крыты-цы і назваць яе імем Максіма Багдановіча, першага выдатнага беларускага крытыка.

7. Пашыраць і паглыбляць дзелавыя кан-такты крытыкаў з рэспубліканскімі газетамі, часопісамі, з тэлебачаннем і радыё.

8. Звярнуць увагу крытыкаў на неабход-насць распрацоўкі рэкамендацый па пы-таннях вывучэння беларускай літаратуры ў школах, дапамагаць удасканаліваць школь-ныя праграмы, удзельнічаць у складанні і напісанні новых дапаможнікаў і падручнікаў па літаратуры, ствараць літаратурнааўчныя і крытычныя кнігі, разлічаныя на школьнікаў і педагогаў.

9. Абавязач Бюро прапаганды мастац-кай літаратуры шырэй прыцягваць крыты-каў для выступленняў на літаратурных ве-чарах і чытацкіх канферэнцыях, запрашаць іх для паездкаў па рэспубліцы з чытаннем лекцый і дакладаў.

10. Прадастаўляць крытыкам творчыя ка-мандзіроўкі для вывучэння жыцця і напісання крытычных прац па важнейшых праблемах развіцця літаратуры. На творчыя семінары маладых літаратараў шырэй запрашаць па-чынаючых крытыкаў і рэцэнзентаў.

11. Прасіць Міністэрства вышэйшай і сяр-эдняй спецыяльнай адукацыі БССР з но-вага навучальнага [года] увесці на апошнім курсе факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна спецыялізацыю ў галіне літаратурна-ма-стацкай крытыкі.

Лічыць неабходным на філалагічным фа-культэце БДУ імя У. І. Леніна арганізаваць пры кафедры беларускай літаратуры спец-семінар па крытыцы са студэнтаў усіх кур-саў філфака ў колькасці 15-20 чалавек.

Прасіць Міністэрства наладзіць абмен студэнтамі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна з універсітэтамі іншых саюзных рэспублік для грунтоўнага вывучэння нацыянальных літаратур братніх народаў».

Вялікая праграма для дзеяння. Штосьці з задуманага, запланаванага, агучанага было зроблена. Нешта, нягледзячы на ўвесь вы-сокі тон узнятых пытанняў, засталася толькі ў планах... І далёка не адзін толькі Саюз пісьменнікаў у гэтым вінаваты. У любым выпадку, ліст старшыні творчай арганізацыі ў ЦК Кампартыі нагадаў: шмат што з раней-шых задум усё ж можна было б і ў нашым часе ўзяць на ўзбраенне.

**Кастусь ЛЕШНІЦА,
Вячаслаў СЕЛЯМЕНЕЎ.**